

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za odgoj i
obrazovanje

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
КАНТОН САРАЈЕВО
Министарство за одгој и
образовање

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
CANTON SARAJEVO
Ministry for Education

INSTITUT ZA RAZVOJ
PREDUNIVERZITETSKOG
OBRAZOVANJA

KANTON SARAJEVO, BOSNA I HERCEGOVINA

ИНСТИТУТ ЗА РАЗВОЈ
ПРЕДУНИВЕРЗИТЕТСКОГ
ОБРАЗОВАЊА

КАНТОН САРАЈЕВО, БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

PRE-UNIVERSITY EDUCATION
INSTITUTE OF SARAJEVO CANTON
BOSNIA AND HERZEGOVINA

DRUŠTVO

**Nastavni plan i program
sa definisanim ishodima učenja**

SADRŽAJ

PK1 – Opis predmeta	2
PK2 – Ciljevi učenja i podučavanja	4
PK3 – Oblasna struktura predmetnog kurikulumu	5
PK4 – Odgojno-obrazovni ishodi	8
Osnovno obrazovanje.....	8
Godine učenja i podučavanja predmeta: 1.	8
PK5 – Učenje i podučavanje	9
PK6 – Vrednovanje u predmetnom kurikulumu.....	9

PK1 – Opis predmeta

Nastavni predmet Društvo nastao je na osnovu spoznaje o tome da je učeniku potreban cjeloviti doživljaj neposredne društvene stvarnosti, te da škola treba da mu pomogne u pripremi za složenije zahtjeve koje pred njega postavlja njegovo životno okruženje. To se posebno odnosi na razumijevanje uzročno-posljedičnih veza i odnosa u društvenim pojavama i procesima vezanim za njegov uži i širi zavičaj, ali i cijelu Bosnu i Hercegovinu.

Izučavajući ovaj nastavni predmet, učenici će proširiti znanja o Bosni i Hercegovini, važnim ličnostima koje su obilježile njen cjelokupni razvoj, kulturološkim razlikama kao njenom bogatstvu, njenom administrativno-političkom uređenju, granicama, simbolima, te kulturno-historijskim spomenicima na njenom području. Također, svrha nastavnog predmeta Društvo je da prošire znanja o vrsti naselja, saobraćajnoj povezanosti, privredi i ekologiji. Ostvarivanjem ishoda učenja, učenici će steći potrebna znanja o društvenim, prostornim i vremenskim fenomenima na primjeru Bosne i Hercegovine.

Važnost ovog nastavnog predmeta se ogleda i u usvajanju temeljnih spoznaja o društvu i prirodi, pri čemu se razvijaju kognitivne sposobnosti kao što su opažanje, kritičko razmišljanje i pamćenje, sa ciljem da se rezultati tih misaonih procesa primjenjuju u svakodnevnom životu. Koristeći pristup društvenog istraživanja, učenici će postavljati pitanja, prikupljati informacije i različite ideje te ispitivati relevantna aktuelna pitanja, istražiti i analizirati ljudske vrijednosti i perspektive, te razmotriti načine na koje ljudi donose odluke i učestvuju u društvenom djelovanju. Ovi početni koraci u istraživanjima u društvenim naukama također se temelje na pristupima koji potiču iz historije, geografija i biologije.

Kroz ovaj nastavni predmet učenici spoznaju cjelovitost, povezanost i međusobni uticaj prirodnih uslova života, privrede i ljudske zajednice na određenome području. Učenjem o lokalnoj i široj zajednici, učenik izgrađuje lični kulturni i nacionalni identitet uz istodobno razvijanje svijesti o različitostima u ljudskom društvu. Ostvarivanjem ishoda učenja iz nastavnog predmeta Društvo promoviše se odgovornost i osnažuje integritet, čime učenik postaje pouzdan, moralan i dosljedan pojedinac koji poštuje sebe i druge. Time se podstiče i osigurava cjelovit razvoj i dobrobit učenika, uvažavajući jedinstvenost svake osobe. Empatija, socijalna inteligencija, poštivanje jednakosti i prava svih ljudi, te prihvatanje različitosti, ključne su vrijednosti koje učenik stiče kroz ovaj nastavni predmet.

Primjenjujući metode iskustvene, istraživačke i problemske nastave u kojoj je učenik u središtu procesa učenja, osigurava se njegova aktivna uloga u učenju. Prikupljanjem, obradom i prikazivanjem podataka, te primjenom različitih oblika tehnologije, razvija se informacijska, komunikacijska i digitalna pismenost. Učenjem sa drugima i od drugih, te saradnjom škole sa roditeljima, lokalnom i širom zajednicom, učenika se usmjerava na saradnju i otvorenost prema zajednici. Kroz upotrebu različitih izvora i primjenom multiperspektivnog pristupa, učenik stiče vještinu kritičkog razmišljanja. Isto tako, kroz ovaj nastavni predmet se podstiču radoznalost i kritičko mišljenje putem postavljanja pitanja o prirodnim i društvenim promjenama koje se zbivaju u neposrednom okruženju. Naglasak se stavlja na poticanje istraživanja svijeta u kojem učenik živi, te kreativna primjena naučenog u vlastitom životu.

Društvo je nastavni predmet koji se izučava u petom razredu osnovne škole. On ima ulogu poticanja ranog razvoja društvene svijesti kod učeničke populacije u svrhu njihove pripreme za buduće učešće u aktivnostima i procesima relevantnim za ljudsku zajednicu. Usmjereno na kooperativno učenje u ovakvom okruženju na poseban način omogućuje učenicima preispitivanje ličnog viđenja društva kroz interpersonalnu komunikaciju.

Ovaj nastavni predmet ima ključnu tranzicijsku ulogu između razredne i predmetne nastave, tj. između predmeta Moja okolina u razrednoj nastavi i predmeta koji pripadaju društvenom odgojno-obrazovnom području (Geografija i Historija). Nastavni predmet Društvo je kompleksan, jer se njegovi sadržaji povezuju i sa prirodnim i društvenim naukama, ali i sa posebnim sadržajima koji su vezani za ljudske odnose, zaštitu okoliša, zdravstveni odgoj i saobraćajnu kulturu. Njegovi sadržaji se najviše nalaze u korelaciji sa nastavnim predmetima Priroda, Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost, Matematika, Likovna kultura, ali i sa određenim sadržajima iz nastavnog predmeta Društvo/Kultura/Religija.

PK2 – Ciljevi učenja i podučavanja

- **Usvajanje osnovnih prirodnih i društvenih spoznaja o Bosni i Hercegovini**

Učenik će steći temeljena znanja o geografskim, historijskim i kulturnim karakteristikama Bosne i Hercegovine. Na taj način će postati osposobljen za tumačenje povezanosti prirodnih elemenata prostora i društvenih pojava i procesa u njemu. Pored upoznavanja okruženja u kojem učenik živi, cilj proučavanja sadržaja iz ovog nastavnog predmeta je i razvijanje ličnog integriteta i identiteta, vlastite kulturne svijesti i kulturnog izražavanja, te pozitivnog odnosa prema različitim ljudima i kulturama, kako u Bosni i Hercegovini tako i šire.

- **Razvijanje sposobnosti snalaženja u vremenu i prostoru kroz kritičko promišljanje**

Učenik će prepoznavati razlike između geografskih cjelina kao i historijskih perioda Bosne i Hercegovine, razvijajući osjećaj za prostornu i vremensku dimenziju ljudskog društva. Istovremeno, kritički će promišljati o uzrocima i posljedicama društvenih, etičkih i ekoloških pitanja, stvarajući osnovu za istraživačke kompetencije i napredne nivoe nastave iz geografije i historije.

- **Razvijanje svijesti i razumijevanja o ekološkim pitanjima i principima održivog razvoja**

Učenici će istraživati i analizirati ekološke izazove i principe održivog razvoja, stičući znanje o ekosistemima, uticaju ljudskih aktivnosti na okoliš i važnosti očuvanja prirodnih resursa. Kroz ovo će razviti kritičko razmišljanje o geoekološkim problemima i opasnostima, te usvojiti održive prakse koje doprinose zaštiti okoliša.

PK3 – Oblasna struktura predmetnog kurikuluma

MOJA DOMOVINA

A

Značaj oblasti Moja domovina ogleda se u tome što će učenici moći da se upoznaju sa osnovnim činjenicama i pojmovima vezanim za porijeklo, simbole, geografski položaj, važne ličnosti i napredak ostvaren kroz historijsko vrijeme. Istražujući o jeziku, kulturi i državnim simbolima, učenik razvija svijest o pripadnosti zajednici. Ljudska zajednica daje identitet određenom prostoru kroz simbole, jezik, kulturu i tradiciju, način življenja, te zajedničku prošlost. Prikazujući priču o svom gradu, učenici se upoznaju sa lokalnom kulturom, djelatnostima, historijskim i savremenim događajima, te svojom prirodnom i kulturnom baštinom. Spoznaće koliko čovjek svojim djelovanjem može pozitivno ili negativno uticati na organizovanost svijeta oko sebe, i koliko je njegova uloga u savremenim procesima izuzetno važna. Prošlost nas uči o promjenama koje su se dešavale kao rezultat čovjekove prilagodbe prirodi i protoku vremena. O tome su ostali razni historijski izvori koji nam govore o tim promjenama, te učenike uče o prošlosti i pripremaju za budućnost. Ako učenik opisuje te promjene i odnose, onda će biti u mogućnosti predvidjeti dalje tokove određenih procesa. Na takve procese su uticali određeni ljudi koji su dali veliki doprinos napretku zajednice u raznim oblastima života. Analizirajući njihovu ulogu, učenici će imati pozitivne uzore i spoznat će da je čovjek najveći resurs, budući da on svojim zalaganjem i predanošću može da mijenja svoje okruženje. Učenici će kroz ovu oblast kritički razmišljati, promišljeno, odgovorno i aktivno djelovati te primjenjivati svoje znanje, vještine i stavove kroz druge nastavne predmete koji su usko povezani sa predmetnim kurikulumom.

ZEMLJA – PROSTOR ŽIVLJENJA

B

Ova oblast u okviru nastavnog predmeta Društvo, obuhvata proučavanje reljefa, klime, voda, biljnih i životinjskih vrsta, kao i korišćenje geografskih karata za razumijevanje i identifikaciju ovih elemenata. Ona ne samo da pruža osnovne informacije o geografskim karakteristikama zemlje, već i razvija praktične vještine korišćenja geografskih alata.

Prostor i njegova obilježja pružaju učeniku osnovna znanja o Zemljinoj površini gdje su kontinuirano povezane uzročno-posljedične veze između prirodnih pojava i procesa i društva i društvenih pojava. Osnovna funkcija ove oblasti jeste priprema učenika za izučavanje geografije u sljedećim razredima. Ista se vrši putem proučavanja najznačajnijih elemenata prostora u neposrednom okruženju, kao i na nivou Bosne i Hercegovine. Kroz ovakav pristup se konkretizuju i određeni inače apstraktni pojmovi i koncepti, čime se efektivnije dostižu ishodi učenja. Ishodi učenja u okviru ove oblasti su fokusirani na usvajanje znanja o geografskim elementima prostora sa fokusom na područje učenikovog zavičaja i domovine. U ovom kontekstu prirodne odlike su prvenstveno posmatrane kroz prizmu njihove društvene relevantnosti i međuzavisnosti.

Ova oblast osposobljava učenika da objašnjava prostor, opisuje njegove prirodne i društvene pojave i procese, događaje, da ih prati, upoređuje, klasificira, analizira, donosi zaključke zasnovane na kritičkom mišljenju.

Ljudske zajednice nastanjuju određeni prostor i na tom prostoru ostvaruju svoje potrebe. Temeljne vrijednosti o pripadanju određenoj zajednici i njenom kulturnom i prostornom identitetu, stiču se u porodici u kojoj se usvajaju i prihvataju određena pravila ponašanja. Temeljne vrijednosti, koje učenik stiče u porodici i školi, kasnije prenosi na svoj društveni život, kada se kao odgovorni i aktivni građanin treba boriti za društveni prosperitet svoje domovine.

DRUŠTVENI PROCESI I POJAVE

C

Ova oblast se fokusira na proučavanje demografskih, ekonomskih i ekoloških aspekata zemlje, uključujući stanovništvo, naselja, privredu, saobraćaj i ekologiju. Proučavanje sadržaja iz ove oblasti, pomaže učenicima da razumiju kako ljudi žive, rade, putuju i kako njihov način života utiče na okolinu.

Geografski pristup se temelji i na problematici održivosti koji uključuje međusobnu povezanost stanovništva, privrednog razvoja, turizma i saobraćaja. Koncept održivog razvoja je jedna od temeljnih ideja koja treba biti sastavni dio savremenog obrazovanja. Iako je ova tematika izrazito složena, njen društveni značaj ističe potrebu za razvijanjem svijesti o istoj već i na nižim nivoima obrazovanja. U okviru edukacije ovog uzrasta učenika primjereno je stavljanje fokusa na neophodnost očuvanja i zaštite životne sredine sa jedne strane, te početno razvijanje svijesti o značaju prirodnih resursa i privrednom razvoju zasnovanim na načelima održivosti sa druge strane. Time se stvara osnova za dalji razvoj geoekološke svijesti i spoznaja na višim nivoima obrazovanja.

Učenici će podići nivo znanja o međusobnoj povezanosti demografskih, ekonomskih i ekoloških faktora, pružajući im široko razumijevanje društvenih i ekonomskih aspekata Bosne i Hercegovine, kao i njihov uticaj na životnu sredinu.

Kroz ovu oblast je potrebno poticati učenike na kritičko razmišljanje, promišljeno, odgovorno i aktivno djelovanje u mjeri u kojoj je to na ovom nivou moguće.

Empatija, socijalna inteligencija, poštivanje jednakosti i prava svih ljudi te uvažavanje i prihvaćanje različitosti ključne su vrijednosti koje stiče kroz ovu oblast.

PK4 – Odgojno-obrazovni ishodi

Osnovno obrazovanje

► Osnovna ► 5.

Godine učenja i podučavanja predmeta: 1.

MOJA DOMOVINA

A

Ishod učenja

A.1. Istražuje historijske i geografske karakteristike Bosne i Hercegovine u vremenu i prostoru.

A.2. Opisuje kontinuitet i promjene u historiji Bosne i Hercegovine kroz različite periode.

Indikatori

A.1.1. Razlikuje osnove mjerenja, računanja i protoka vremena.

A.1.2. Istražuje porijeklo imena, državne simbole, granice i veličinu Bosne i Hercegovine.

A.1.3. Opisuje geografski položaj Bosne i Hercegovine na Balkanskom poluotoku i Evropi.

A.1.4. Opisuje glavni grad i njihove znamenitosti smislenim korištenjem različitih medija.

A.2.1. Opisuje društvene, ekonomske, kulturne i vjerske prilike u BiH, kroz određena historijska razdoblja (predhistorija, stari, srednji, novi vijek i savremeno doba).

A.2.2. Identificira ključne događaje, ličnosti i procese koji su oblikovali političku, društvenu, ekonomsku i kulturnu stvarnost Bosne i Hercegovine.

A.2.3. Objasnjava važnost kulturno-historijske baštine Bosne i Hercegovine.

A.2.4. Analizira ulogu i doprinos važnih ličnosti u historijskom i kulturnom razvoju Bosne i Hercegovine (sa posebnim osvrtom na žene).

DHP 2.1.2 DHP 2.1.3 DHP
1.2.8. HIS.2.0.1. HIS 2.0.2.
HIS. 3.0.1
GEO – 2.3.1 GEO – 4.3.1

KLJUČNI SADRŽAJI

- Mjerenje vremena
- Ime i simboli Bosne i Hercegovine – zastava, grb, himna, novac
- Geografski položaj Bosne i Hercegovine
- Granice i veličina Bosne i Hercegovine
- Glavni grad
- Političke, ekonomske i kulturne prilike u Bosne i Hercegovine u prehistorijsko doba
- Političke, ekonomske i kulturne prilike u Bosne i Hercegovine u doba antike
- Političke, ekonomske i kulturne prilike u Bosne i Hercegovine u srednjem vijeku
- Političke, ekonomske i kulturne prilike u novom vijeku
- Političke, ekonomske i kulturne prilike u Bosne i Hercegovine u savremenom dobu

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

Mogućnosti efikasnog učenja i podučavanja – metodičke smjernice

Preporučuje se metoda aktivnog učenja u kojoj učenik sam prikuplja podatke i na osnovu njih donosi svoje zaključke. Vlastita saznanja može da iskaže na različite načine (npr. da nacrtava kako su se mijenjali simboli, grb i zastava kroz prošlost). To može biti i u obliku stripa, jer je taj oblik izražavanja veoma blizak djeci.

Da bi spoznao veličinu i granice Bosne i Hercegovine, učenik može da planira virtualno putovanje prema mjestima koja graniče sa susjednim državama, usvajajući vještinu organiziranja putovanja sa svim potrebnim elementima (procjenjuje udaljenost, planira novčana sredstva itd.).

Za opisivanje glavnog grada i njegovih znamenitosti, nastavnik može da se posluži raznim izvorima znanja kao što su: knjige, razglednice, fotografije, video i zvučni zapisi. Bitno je da osigura učenicima pristup računarima, pametnim telefonima ili tabletima, da bi mogli da istražuju i izrade neku multimedijalnu prezentaciju.

Istraživački pristup je potrebno integrisati u proces učenja svih tema: od istraživanja u neposrednoj okolini, izvođenja vježbi, posmatranja, upotrebe simulacija do problemskih zadataka i drugih načina, kako bi se poticalo aktivno, istraživačko i iskustveno učenje.

Bitno je također naglasiti koliko je važno znati računati vrijeme, kako historijsko, tako i u svakodnevnom životu. Nastavnik/ca može da pita učenike kada oni mjere vrijeme i da im navede primjere da upravo iščekuju zvono ili da mjere vrijeme do svog rođendana kada će dobiti neki poklon. Isto tako treba se naglasiti da je vrijeme bitna odrednica za svakoga a posebno za onoga ko se bavi prošlošću i da se ono mjeri satovima i kalendarima. Pri tome učenici mogu da nacrtaju ili donesu neke satove (pješčane, digitalne itd.) ili da naprave lentu vremena, koja može biti i njihova razredna, u koju će da upisuju događaje koje uče u predmetu društvo. Isto tako, na tu lentu vremena mogu da upisuju imena ljudi koji su obilježili neko vrijeme i svojim radom doprinijeli razvoju svoje zemlje. Mogu i da istražuju zbog čega se neke škole, ulice ili ustanove zovu po određenoj ličnosti ili zašto se ta ličnost npr. našla na nekoj novčanici. Navikavati učenike da razlikuju činjenice od mišljenja.

Mogućnost ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Potrebno je ukazati na važnost korelacije sa drugim nastavnim predmetima, kao i da svaka nauka otkriva neku novu perspektivu i doprinosi stvaranju šire slike kod učenika. Važno je i da naglasimo da ta korelacija može biti i sa prirodnim i sa društvenim naukama. Svakako je najbliža poveznica sa nastavnim predmetima Likovna kultura i Muzička kultura (grb, zastava, himna, novac). Povezanost sa nastavnim predmetom Matematika se

odnosi na mjerne elemente granice i veličinu Bosne i Hercegovine, te njenog glavnog grada, ali i mjerenje vremena ili izračunavanje troškova za eventualni izlet obilaska prirodnih i kulturno-historijskih znamenitosti.

Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Odgoj i obrazovanje 21. stoljeća između ostalog ima za cilj da osposobi učenika onim kompetencijama koje će mu biti važne u njegovom daljem razvoju, tj. obavljanju raznih poslova i uloga kada odraste.

Kreativno-produktivna kompetencija

- pristupanje bazama podataka
- traganje za informacijama
- vođenje zabilježki, ispitivanje pouzdanosti podataka
- "čitanje" karata i zapisa
- iznošenje argumenata i upravljanje dokazima

Socijalna i građanska kompetencija

- osposobljenost učenika za odgovorno ponašanje
- pozitivan i tolerantan odnos prema drugima
- međuljudska i međukulturalna suradnja
- uzajamno pomaganje i prihvaćanje različitosti
- samopouzdanje, poštovanje drugih i samopoštovanje
- djelovanje na načelima mira i pravednosti u društvu

Učiti kako učiti

- osposobljenost za proces učenja
- istrajnost u učenju
- organizovanost samostalnog učenja
- efikasno upravljanje vremenom i informacijama kako u samostalnom učenju, tako i pri učenju u grupama.

ZEMLJA - PROSTOR ŽIVLJENJA

B

Ishod učenja:

B.1. Objašnjava prirodno-geografske odlike Bosne i Hercegovine.

Indikatori

B.1.1. Razlikuje osnovne elemente geografske karte.

B.1.2. Opisuje osnovne reljefne odlike Bosne i Hercegovine koristeći geografsku kartu.

B.1.3. Razlikuje osnovne tipove klima u Bosni i Hercegovini.

B.1.4. Opisuje osnovne odlike voda u Bosni i Hercegovini.

B.1.5. Navodi primjere tipičnih biljnih i životinjskih vrsta u Bosni i Hercegovini.

PNP 1.1.1 PNP 1.2.2.

GEO - 1.3.3. GEO – 1.1.3

GEO - 3.2.1 GEO – 4.3.2

KLJUČNI SADRŽAJI

- Geografska karta Bosne i Hercegovine
- Reljef Bosne i Hercegovine
- Klima Bosne i Hercegovine
- Vode Bosne i Hercegovine
- Biljni i životinjski svijet Bosne i Hercegovine

Mogućnosti efikasnog učenja i podučavanja oblasti – metodičke smjernice

Prirodne komponente, kao što su reljef, klima, vode i živi svijet predstavljaju kritično važan faktor i u društvenom poimanju geografskog prostora, zbog čega im je neophodno posvetiti određenu pažnju u sklopu nastavnog predmeta Društvo, te u nastavnom procesu naglašavati povezanost i međudjelovanje prirode i čovjeka. Pri učenju geografskih sadržaja i prostornih zakonomjernosti na određenom području, neophodno je koristiti opšte geografske opservacijske metode. U okviru obrade ove nastavne oblasti, podrazumijeva se obavezno korištenje geografske karte, posebno kada pokazuje istaknute reljefne elemente, identifikuje rijeke i jezera, te koristi legendu opšte geografske karte Bosne i Hercegovine. Preporučuje se upotreba raznolikih nastavnih sredstava i materijala, multimedijalnih prezentacija, slika, grafikona i tabela, koji učenicima olakšavaju proces učenja, jer ne trebaju nastavne sadržaje učiti napamet. Korisno je iskoristiti različite strategije i tehnike aktivnog učenja, poput mape uma, Venovih dijagrama, grozdova, Cornelove metode vođenja zabilježki, tehnike postavljanja pravih pitanja, kao i metodu smjernica za učenje, u okviru koje učenici samostalno izdvajaju ključne riječi, podatke i informacije koje im dalje služe kao polazna tačka za diskusiju i pisanje. Pored toga, razvijanje kritičkog razmišljanja i samostalnog zaključivanja o geografskoj stvarnosti Bosne i Hercegovine kod učenika, kroz diskusiju u odjeljenju podižemo svijest o ciljevima izučavanja ove oblasti. U tom kontekstu se preporučuje insistiranje na komparaciji geografskih kontrasta (npr. planina – nizija), jer učenici na taj način najlakše mogu usvojiti određene spoznaje o heterogenosti svog šireg geografskog okruženja. Istovremeno je važno naglašavati povezanost između prirodnih i društvenih elemenata u prostoru koji nas okružuje. Ovaj obrazovni nivo je pogodan za učeničko osposobljavanje za prikupljanje informacija, odnosno njihovu obradu i korištenje u različitim situacijama. Prema mogućnosti, preporučuje se i izvođenje terenske nastave u školskom okruženju.

Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Ova nastavna oblast iz predmeta Društvo u fokus stavlja geografsku dimenziju prostora Bosne i Hercegovine, koja se nastavlja na gradivo iz nastavnog predmeta Moja okolina, gdje učenik ima priliku da proširi znanja i upozna širi prostor od svog zavičaja, odnosno teritoriju Bosne i Hercegovine. Upoznavajući osnovne elemente prirodnih procesa i pojava u svom prostoru življenja, učenik se naslanja na spoznaje iz nastavnog predmeta Priroda, dovodeći u direktnu vezu prirodu i društvo. Dakle, pored razvoja opštih kognitivnih vještina, gdje postoji mogućnost za interdisciplinarno učenje sa nastavnim predmetima Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost, Matematikom ili čak Likovnom kulturom, ova nastavna oblast je prvenstveno usmjerena na međupredmetnu povezanost sa Prirodom jer se određeni broj ishoda učenja u okviru iste, odnosi na prirodnu okolinu, odnosno prirodne pojave i procese.

Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

U okviru ove oblasti je moguće nastavni proces usmjeriti na razvoj širokog spektra praktičnih vještina, odnosno ključnih kompetencija:

Matematička pismenost

- Korištenje osnovnih matematičkih koncepata u tumačenju numeričkih podataka o prirodnim pojavama i procesima

Kompetencija u znanosti i tehnologiji

- Sposobnost i spremnost upotrebe znanja i osnovne znanstvene metodologije za objašnjavanje prirodnih fenomena
- Razumijevanje odnosa između tehnologije i uloge znanosti u očuvanju geografskih okoline

Učiti kako učiti

- Organizacija samostalnog učenja
- Upornost i samoprocjena pri učenju
- Traženje prilike za podršku, pomoć i učenje
- Izrada plana za učenje radi upravljanja vremenom
- Individualni i timski rad

DRUŠTVENI PROCESI I POJAVE

C

Ishod učenja

C.1. Opisuje društvene odlike Bosne i Hercegovine.

C.2. Objašnjava osnovne privredne odlike Bosne i Hercegovine.

C.3. Objašnjava načine očuvanja prirodnih resursa i važnost njihovog održivog iskorištavanja.

Indikatori

C.1.1. Identifikuje odlike stanovništva Bosne i Hercegovine.

C.1.2. Prepoznaje doprinos nacionalnih manjina kulturnoj i društvenoj raznolikosti Bosne i Hercegovine.

C.1.3. Razlikuje karakteristike gradskih i seoskih naselja iz Bosne i Hercegovine.

C.2.1. Opisuje različite tipove poljoprivredne proizvodnje u Bosni i Hercegovini.

C.2.2. Razlikuje karakteristike industrijske, energetske i rudarske proizvodnje.

C.2.3. Prikazuje važnost saobraćajne povezanosti u Bosni i Hercegovini.

C.3.1. Prepoznaje značaj održivog razvoja u svakodnevnom životu.

C.3.2. Identificira geokološke probleme i prirodne opasnosti Bosne i Hercegovine (zagađenje zraka, vode i tla, ugroženost biodiverziteta).

PNP 2.1.1 PNP 3.3.1.PNP
3.3.4

GEO – 2.2.1 GEO – 3.1.1
GEO – 3.3.1 GEO – 4.3.2

KLJUČNI SADRŽAJI

- Stanovništvo Bosne i Hercegovine
- Naselja Bosne i Hercegovine
- Privreda u Bosni i Hercegovini
- Saobraćaj u Bosni i Hercegovini
- Prirodna baština i njeno očuvanje

Mogućnosti efikasnog učenja i podučavanja – metodičke smjernice

Pri podučavanju i učenju geografskih sadržaja na određenom području, neophodno je koristiti opšte geografske opservacijske metode. U okviru obrade ove nastavne oblasti, pod tim se podrazumijeva obavezno korištenje geografske karte Bosne i Hercegovine, ali i upotreba raznolikih nastavnih sredstava i materijala, multimedijalnih prezentacija, slika, grafikona i tabela, koji učenicima olakšavaju proces učenja. U tom kontekstu se preporučuje insistiranje na komparaciji geografskih kontrasta (npr. grad – selo, poljoprivreda – industrija, zagađenje – očuvanje i sl.), jer učenici na taj način najlakše mogu usvojiti određene spoznaje o heterogenosti svog šireg geografskog okruženja. Istovremeno je važno naglašavati povezanost između prirodnih i društvenih elemenata u prostoru koji nas okružuje. Ovaj obrazovni nivo je pogodan za učeničko osposobljavanje za prikupljanje informacija, odnosno njihovu obradu i korištenje u različitim situacijama. Prema mogućnosti, preporučuje se i izvođenje nastave izvan učionice u školskom okruženju i šire.

Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Nastavni predmet Društvo predstavlja vrlo očiglednu sponu između nastavnog predmeta Moja okolina u razrednoj nastavi i Geografije i Historije u predmetnoj nastavi, zbog čega ova nastavna oblast ima važnu tranzicijsku funkciju u razvoju kognitivnih vještina i spoznaja na polju razumijevanja društvenih pojava i procesa. Međutim, veoma je bitno ostvariti i korelaciju sa drugim nastavnim predmetima iz petog razreda. U kontekstu nastavnog predmeta Bosanski jezik i književnost, Hrvatski jezik i književnost, Srpski jezik i književnost, to je moguće postići kroz afirmaciju društvene dimenzije i značaja jezika, kao i putem proširivanja učeničkog vokabulara u oblasti društvenih pojava i procesa. Prostor za korelaciju sa Matematikom se ostvaruje na nivou korištenja i obrade jednostavnijih numeričkih društveno-geografskih pokazatelja. U sklopu obrade nekih sadržaja o privredi (naročito poljoprivredi), neophodno je povezati to gradivo sa proučavanom materijom iz nastavnih predmeta Priroda i Kultura življenja.

Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

U okviru ove oblasti je moguće nastavni proces usmjeriti na razvoj širokog spektra praktičnih vještina, odnosno ključnih kompetencija:

- Socijalna i građanska kompetencija
- Poštivanje kulturnih različitosti
- Razumijevanje vlastitoga kulturnog identiteta i sebe kao pripadnika određene zajednice
- Svijest o kulturnom naslijeđu Bosne i Hercegovine
- Razvijanje svjesnosti i razumijevanja sociokulturnih i međukulturnih pravila i normi

Informatička pismenost

- Kritičko korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije za prikupljanje, vrednovanje i razmjenu društveno relevantnih informacija
- Upotreba tehnologije u svrhu razvoja kreativnosti, inovativnosti i uključivanja u društvo

Kulturna svijest i kulturno izražavanje

- Izbjegavanje stereotipa, primanje kompromisa, razvijanje ličnog integriteta i poštivanje integriteta drugih, te jačanje samopouzdanja
- Konstruktivno izražavanje vlastitoga mišljenja i frustracija, uz sposobnost empatije

Učiti kako učiti

- Organizacija i uređivanje vlastitog učenja
- Upornost i samoprocjena pri učenju
- Traženje prilike za podršku, pomoć i učenje
- Izrađivanje plana za učenje radi upravljanja vremenom
- Individualni i timski rad

PK5 – Učenje i podučavanje

Da bismo postigli ciljeve koje smo predvidjeli u izučavanju nastavnog predmeta Društvo i da bi učenje bilo efikasno i funkcionalno, važno je da se aktivnosti učenja oslanjaju na prethodna znanja, iskustva i interese učenika. Potrebno je da učenik aktivno učestvuje u procesu učenja i da može uvidjeti povezanost među konceptima koje uči sa njihovom primjenom u stvarnim situacijama. Isto tako važno je da učenik ima mogućnost da uči na razne načine – individualno, u paru ili u grupi, te da uz nastavnikovu pomoć, primjenjuje to znanje u praktičnom radu.

Veoma je bitno osmisliti sadržajno primjerene i učeniku zanimljive, otvorene i integrirane metodičke pristupe učenja i podučavanja sa različitim aktivnostima koji potiču interes, daju konkretan smisao onome što se uči i omogućavaju primjenu istog u stvarnim životnim situacijama. Metodički pristup je otvoren onda kada se informacije i podaci upotrebljavaju na različite načine, čime se ukazuje na različite puteve u oblikovanju odgovora na pitanja i rješavanje problema. Ovakav pristup predstavlja integraciju koja uključuje i primjenu kritičkog mišljenja, kreativnosti, inovativnosti, rješavanja problema i donošenja odluka.

Ukoliko ispravno osmislimo metodički pristup učenja i podučavanja, te uključimo različite aktivnosti, kao što su otkrivanje igrom, igranje uloga, rješavanje problema, izrada projekata, izrada vizualnih prikaza, pričanje priča, igranje didaktičkih igara, posjeta i sl, učenik postaje aktivno uključen u proces učenja, u učionici ili izvan nje, te traži odgovore na različita pitanja, razmjenjuje informacije i predstavlja rezultate istraživanja. Tako će razvijati istraživačke vještine, ali i stavove važne za svakodnevni život. Funkcionalno učenje je ciklički proces sa različitim etapama na koje se učenik vraća i o kojima ponovno promišlja postavljajući nova pitanja i izgrađujući nova znanja. Ukoliko učenik ima potrebu da postavlja pitanja nastavniku, time može dodatno uticati na proces učenja i produbljivanje ueničkog konceptualnog razumijevanja.

U nastavnom predmetu Društvo posebna pažnja posvećena je istraživačkom pristupu, integrisanom u proces podučavanja i učenja, pri čemu učenik opaža i opisuje prirodne i društvene pojave. Učenik objašnjava uočeno, iskustveno, doživljeno ili istraženo, te o tome raspravlja, uspoređuje i prikazuje. Na kraju petog razreda učenik je osposobljen za provođenje jednostavnijih istraživanja prirodnih i društvenih pojava, kao i prikupljanje podataka iz različitih izvora informacija. On prikuplja i sistematizuje podatke iz relevantnih izvora prezentirajući ih u pismeno i verbalno.

Zadatak nastavnika je briga za dobrobit i cjelovit razvoj svakoga učenika, te poštivanje njegovog integriteta i identiteta uz stvaranje sigurnoga i poticajnoga okruženja. Njegova odgovornost je organizacija odgojno-obrazovnog procesa, koji uključuje različite metode, tehnike podučavanja i stilove učenja (vizualni, audio, kinestetički), te izbor sadržaja. Dužnost nastavnika je da motivira učenika da uči na smislen način, razvija kompetencije, postavlja temelje cjeloživotnoga učenja, razvija kritičko i kreativno mišljenje, rješava probleme, te razvija komunikacijske vještine, stavova i vrijednosti.

U učenju i podučavanju nastavnog predmeta Društvo, očekivane ishode učenja ostvarujemo različitim materijalima i izvorima znanja. Veoma je bitno da povezujemo nastavni predmet sa svakodnevnim životom - kad god je to moguće. Poželjno je također koristiti učenikovo okruženje kao važan materijal ili izvor znanja. Korišćenje udžbenika treba kombinovati sa internetom, enciklopedijama, dječjim časopisima, aktualnim informacijama iz medija, te češće uključivati saradnju sa muzejima, gradskim bibliotekama, nacionalnim parkovima i slično. Materijali za učenje mogu biti i pribor za izvođenje praktičnog rada, vremenska lenta, geografske karte, plakati, prezentacije, kao i predmeti iz neposredne stvarnosti. Pri odabiru izvora znanja i materijala za učenje i podučavanje, nastavnik koristi kako svoju kreativnost, tako i kreativnost učenika.

Okruženje u kojem se odvija proces učenja pobuđuje zanimanje učenika, održava motiviranost za učenje i potiče na aktivnost. Različita okruženja, u učionici i izvan učionice, doprinose bogatstvu iskustava i uspješnosti učenja. S obzirom da učenik najbolje uči u neposrednom okruženju, važno je da se češće primjenjuje nastava izvan učionice, jer se na taj način kod učenika potiče želja za istraživanjem, stvaranjem, razvijaju socijalne kompetencije, te učeniku omogućava informacijsko-komunikacijska povezanost sa drugim zemljama i

njihovom načinu života i prostornim uređenjem. Važno je da se učeniku osigura pozitivno okruženje za učenje, osjećaj sigurnosti, međusobno povjerenje i uvažavanja što će doprinijeti većem kvalitetu rada.

Vrijeme podučavanja i učenja određuje nastavnik prema potrebama svojih učenika, vodeći pri tome računa o nadarenim učenicima i učenicima sa preprekama u učenju i učešću.

Nastavnik ima slobodu primijeniti različite načine organizacije rada i učenja kako bi što bolje iskoristio potencijal svih učenika unutar odjeljenja i osigurao uspjeh svakoga učenika i razvoj njegovih kompetencija. Veoma je važno detaljno planiranje cjelokupnog procesa, sa jasno određenim ciljevima koji se žele postići, te kontinuirano pratiti napredak svakoga učenika i rad grupe unutar odjeljenja na temelju različitih metoda samovrednovanja i vrednovanja.

Važno je da nastavnik pri planiranju kurikuluma za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (učenici sa preprekama u učenju i učešću, nadareni učenici), vodi računa o potencijalu učenika, pogotovo kada su u pitanju učenici koji imaju prepreke u učenju i učešću jer to zahtijeva posebne, individualizirane ciljeve učenja i nivoe usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda, obim i sadržaj učenja, strategije i aktivnosti podučavanja kojima se žele ostvariti postavljeni ciljevi, te različite načine vrednovanja i ocjenjivanja ostvarenih postignuća.

PK6 – Vrednovanje u predmetnom kurikulumu

Proces vrednovanja u nastavnom predmetu Društvo treba biti kontinuiran i redovan u toku cijele školske godine i treba da prati elemente učenja i podučavanja. Vrednovanje naučenog se ostvaruje kroz sistematsko praćenje i provjeravanje novousvojenih znanja, vještina i vrijednosti. Cilj vrednovanja nije samo ocjena, već praćenje napredovanja učenika, njegovog individualnoga razvoja, te usmjeravanje i poticanje učenika kako bi postigao maksimalne rezultate prema svojim potencijalima i interesima. Važno je da se učenik aktivno uključuje u proces vrednovanja od samog početka.

U vrednovanju kroz praćenje prati se napredovanje učenika, pri čemu je važna redovna povratna informacija o napredovanju i postignutom uspjehu učenika u odnosu na očekivanja. Kada govorimo o nivou vrednovanja praćenjem, tu krajnji rezultat nije ocjena već dobijanje kvalitetne povratne informacije tokom samog procesa učenja, tj. isključivo praćenje napretka koji je učenik ostvario u određenome vremenu. Trenutno postignuće učenika se zatim upoređuje s njegovim prethodnim postignućima, a ne s drugim učenicima. Tok i rezultat ovog procesa doprinosi daljenjem razvoju i sazrijevanju ličnosti učenika.

Vrednovanje kao provjeravanje podrazumijeva aktivno uključivanje učenika uz stalnu podršku nastavnika, a sa osnovnim ciljem da se razvija samostalnost i samokontrola učenja. Nastavnik treba da planira vrijeme potrebno za poticanje, usmjeravanje i usklađivanje vrednovanja kroz provjeravanje znanja i stečenih kompetencija. Moguće je da će učenik na početku ovog procesa imati potrebu za podrškom i vođenjem od strane nastavnika, a kasnije i od svojih vršnjaka, kako bi se dobile željene povratne informacije. Učešće učenika u ovom procesu doprinosi jačanju njegovog samopouzdanja, te njegovom većem uključivanju u sami proces uz stalnu podršku učitelja kako bi se maksimalno potakao razvoj njegovog autonomnog pristupa učenju. Vrednovanje naučenog uglavnom se primjenjuje kao inicijalno vrednovanje nivoa usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda u određenom trenutku. Vrednovanje je kriterijsko, što znači da se temelji na unaprijed određenim kriterijima nivoa usvojenosti znanja, vještina i vrijednosti, odnosno odgojno-obrazovnih ishoda.

Pri svakom vrednovanju treba voditi računa o primjeni različitih metoda i tehnika kako bi učenici imali priliku pokazati stečene kompetencije na način na koji to njima najviše odgovara. Osim usmenog i pisanog provjeravanja, nastavnik se može koristiti i opažanjem učenikovog rada, praktičnim radovima, učenikovom prezentacijom, grafičkim crtežom, crtežima, oblikovanjem, učeničkom mapom itd. Bez obzira na metodu ili tehniku vrednovanja, važno je voditi računa da pitanja postavljena učenicima budu primjerena, različite težine i kognitivnih nivoa. Različitim pristupima i zahtjevima prema učeniku te dopunjavanjem različitih vrsta i izvora podataka o njegovom napredovanju, prikupljaju se kvalitetni i pouzdani dokazi o učenikovim postignućima.

Kada govorimo o nivou vrednovanja naučenog u nastavnom predmetu Društvo imamo dvije komponente koje vrednujemo:

- a) usvojenost znanja
- b) istraživačke vještine

Usvojenost znanja i razvijenost istraživačkih vještina vrednuje se ocjenom, bez obzira na tehniku kojom su informacije o tome prikupljene. Usvojenost znanja obuhvaća znanja svih kognitivnih nivoa koja je učenik stekao u skladu s određenim ishodima. Kada govorimo o istraživačkim vještinama tu se vrednuju vještine učenika (praćenje njegovih aktivnosti i rezultata tih aktivnosti). Za svako vrednovanje nastavnik izrađuje kriterije i s njim upoznaje učenike ili ih izrađuje zajedno sa učenicima. Treba istaći da uz brojčane ocjene je veoma važan da postoji dio vrednovanja kojima nastavnik redovno bilježi, opisuje i kontinuirano prati napredovanje učenika. To je validna povratna informacija kako učeniku tako i roditelju i samom nastavniku o svim aktivnostima učenika, razvoju stavova, procesima učenja, njegovom kreativnom i samostalnom mišljenju, njegovoj saradnji u radu u paru ili grupi, donošenju važnih odluka, vrednovanju i samovrednovanju. Nastavnim predmetom Društvo razvijaju se navike, vrijednosti i stavovi te pozitivan odnos prema sebi, drugima i društvu, stoga neki od navedenih ishoda nisu mjerljivi kao konačan rezultat, ali su jednako važni i zato ih vrednujemo u procesu učenja kroz praćenje učešća učenika u različitim svakodnevnim aktivnostima. Kada je u pitanju

zaključna ocjena za učenike na kraju V razreda, ona treba biti odraz njegovih cjelokupnih odgojno-obrazovnih postignuća tokom školske godine, utemeljena na bilješkama o praćenju učenika, ocjenama upisanim u dnevnik, te stepenu ostvarenja odgojno-obrazovnih ishoda. Ocjena ne mora biti jednaka aritmetičkoj sredini pojedinačnih ocjena u toku oba polugodišta, posebno ako je učenik pokazao napredak u drugom polugodištu.

Profil i stručna sprema

Nastavu iz predmeta Društvo u petom razredu devetogodišnje osnovne škole mogu izvoditi učitelji* / nastavnici / profesori razredne nastave.

Napomena: učitelji* U skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju

NAPOMENA: Uz posebno odobrenje Ministra obrazovanja i nauke nastavu u V razredu mogu realizirati nastavni predmet Društvo u petom razredu devetogodišnje osnovne škole – nastavnici/profesori historije i geografije.